

Psychologia

Psychologia (od gr. ψυχή psyche = dusza, i λόγος logos = słowo, myśl, rozumowanie) – nauka empiryczna, zajmująca się badaniem mechanizmów i praw rządzących zjawiskami psychicznymi oraz zachowaniami człowieka. Psychologia bada również wpływ zjawisk psychicznych na interakcje międzyludzkie oraz interakcję z otoczeniem. W zasadzie psychologia dotyczy ludzi, ale mówi się o psychologii zwierząt (czyli zoopsychologii), chociaż zachowaniem się zwierząt zajmuje się także dziedzina biologii – etologia.

Grecka litera Psi jest symbolem psychologii

Nauki, z których czerpie psychologia, to głównie socjologia, antropologia, filozofia i biologia, ale dzięki wypracowaniu własnych metod eksperymentalnych psychologia jest nauką samodzielną. Psychologia zaliczana jest do nauk społecznych, także do nauk humanistycznych. Ostatnio jest także zaliczana do nauk behawioralnych (nauk o zachowaniu) razem z socjologią, etologią, antropologią kulturową, kryminologią, niektórymi działami medycyny (psychiatrią, medycyną behawioralną).

Psychologia akademicka zajmuje się m.in.

- * procesami poznawczymi – postrzeganiem, myśleniem, wyobrażaniem, pamięcią (psychologia poznawcza);
- * nabywaniem mowy i powiązaniem jej z pozostałymi procesami psychicznymi (psycholingwistyka);
- * rozwojem i zmianami mechanizmów psychicznych (psychologia rozwoju człowieka);
- * emocjami, procesami motywacji, stałymi cechami psychicznymi (psychologia osobowości);
- * postrzeganiem osób i psychicznymi aspektami interakcji między ludźmi (psychologia społeczna) oraz komunikacją między nimi (negocjacje, mediacje);
- * związkiem procesów psychicznych i funkcjonowaniem centralnego układu nerwowego (neuropsychologia), fizjologicznym podłożem procesów psychicznych (psychofizjologia), ewolucyjnymi aspektami mechanizmów psychicznych (psychologia ewolucyjna);
- * psychologicznymi aspektami religii, twórczości naukowej i artystycznej oraz innych obszarów funkcjonowania człowieka;
- * zaburzeniami osobowości (patopsychologia).

Psychologia stosowana zajmuje się zastosowaniem wiedzy psychologicznej w:

- * zaburzeniach procesów psychicznych (psychopatologia), ich diagnozowaniu i leczeniu (psychologia kliniczna) – pokrewną dziedziną medycyny jest psychiatria,
- * diagnozie i rehabilitacji osób z uszkodzeniami centralnego układu nerwowego (neuropsychologia),
- * korygowaniu zaburzeń relacji społecznych oraz w związkach partnerskich i rodzinie (psychoterapia, psychologia małżeństwa i rodziny),
- * psychicznych uwarunkowaniach chorób somatycznych, promocji zdrowia i działań praktycznych na terenie medycyny (psychologia zdrowia)
- * wymiarze sprawiedliwości (psychologia sądowa),
- * problemach szkolno-wychowawczych, funkcjonowaniu instytucji szkolnych i wychowawczych (psychologia wychowawcza),
- * organizacjach (psychologia organizacji) i przedsiębiorstwach (psychologia pracy),
- * zachowaniach ekonomicznymi ludźmi (psychologia ekonomiczna),
- * w wojsku, sporcie, wyznaniach i w wielu innych obszarach.

Dziedzina psychologii na pograniczu statystyki zajmująca się konstrukcją testów psychologicznych to psychometria. Obecnie coraz lepsze rezultaty daje łączenie psychologii z neurobiologią (zob. także cognitive neuroscience).

Pochodzenie nazwy

Termin psychologia pochodzi z języka greckiego i dosłownie oznacza "naukę o duszy". Nazwa ta jednak nie była znana ani używana przez starożytnych greków (stosowano wtedy gr. zwrot περί ψυχής). Nazwa "psychologia" została sztucznie utworzona dopiero w XVI wieku. Wilhelm Volkman stwierdził, że po raz pierwszy zastosował ją Melanchton, jednak w 1987 roku André Lalande po przestudiowaniu dzieł

Melanchtona stwierdza, że nazwa "psychologia" nie została tam użyta ani razu. Przyczyną tej pomyłki popełnionej przez Volkmana było dziewiętnastowieczne wydanie dzieł Melanchtona, w którym Cardus G. Bretschneider w słowie wstępnym napisał: "Ta księga Melanchtona, pierwszego spośród znanych Niemców, traktuje o psychologii ". Tak więc słowo psychologia nie zostało użyte przez Melanchtona, ale przez dziewiętnastowiecznego redaktora jego dzieł.

Słowo "psychologia" po raz pierwszy w druku pojawiło się dopiero w 1590 roku, jako tytuł łacińskiej rozprawy Gocleniusa "ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ: hoc est, de hominis perfectione, animo, et in primis ortu huius, commentationes ac disputationes quorundam Theologorum & Philosophorum nostræ ætatis, quos versa pagina ostendit" co można przetłumaczyć jako: "Psychologia, czyli o doskonałości człowieka, o duszy, a przede wszystkim o jej pochodzeniu rozważania i rozprawy tych współczesnych teologów i filozofów, których nazwiska znajdują się na odwrotnej stronie"[1]. Goclenius nie przywiązywał do tej nazwy zbyt wielkiej wagi, gdyż w jego późniejszych dziełach, słowo to nie występuje.

Pierwszeństwo Gocleniusa w zastosowaniu nazwy "psychologia" nie jest jednak pewne. Według Williama Hamiltona pierwszy był Johannes Thomas Freigins, który rzekomo użył tej nazwy w 1575 roku w "Catalogus Locorum Communium". Jeszcze wcześniej mógł jej użyć poeta ze Splitu Marko Marulić. Z jego biografii wydanej przez Franciscusa Natalisa wynika, że Marulić napisał łacińską rozprawę pt.: "Psychiologia de ratione animæ humanæ liber I". Rozprawa ta mogła powstać między 1510 a 1519 rokiem. Do czasu odnalezienia dzieł zarówno Freiginsa, jak i Marulića, pierwszeństwo w zastosowaniu słowa "psychologia" w druku ma cały czas Goclenius. Warto również zauważyć, że nazwa "psychologia" nie od razu się przyjęła. Przez cały XVII wiek stosowano nazwę "pneumatologia" (od gr. pneuma – tchnienie, duch). Do rozpowszechnienia nazwy "psychologia" przyczynił się dopiero w XVIII wieku niemiecki filozof Christian Wolff poprzez wydanie Psychologia empirica i Psychologia rationalis.

Historia psychologii

Psychika interesowała ludzi we wszystkich kulturach, ale systematyczne gromadzenie wiedzy empirycznej na ten temat rozpoczyna się dopiero w XIX wieku. Wcześniej psychologia była traktowana jako dziedzina filozofii. Filozofów najbardziej interesowała specyfika procesów psychicznych: czy mają charakter materialny, czy też są funkcją odrębnej substancji (duszy). Filozofowie, którzy wnieśli największy wkład w rozwój psychologii to Platon (jako pierwszy opisał konflikty wewnętrzne), Arystoteles (systematyczna klasyfikacja procesów psychicznych, prawa kojarzenia), św. Augustyn, Kartezjusz, John Stuart Mill. Pierwsze próby zastosowania metody doświadczalnej wiążą się z nazwiskami niemieckich naukowców Johanna Mullera, Hermanna von Helmholtza i Gustava Fechnera, których prace dotyczyły pogranicza fizjologii z psychologią (percepcja bodźców), ale za datę ukonstytuowania się psychologii jako samodzielnej nauki empirycznej uważa się utworzenie w 1879 pierwszego laboratorium psychologicznego na Uniwersytecie Lipskim przez Wilhelma Wundta. Wundt usystematyzował metodę rejestracji subiektywnych doznań określaną jako introspekcja. Psychologia introspekcyjna wydała szereg szkół, m.in.:

- * asocjacionizm (Wilhelm Wundt) zakładający, że złożone doznania są produktem łączenia się prostszych;
- * psychologia Gestalt (Max Wertheimer, Wolfgang Kohler, Kurt Koffka) zakładający, że istnieją mechanizmy aktywnie organizujące procesy psychiczne;
- * funkcjonalizm (William James) zakładający, że procesy psychiczne mają do wypełnienia funkcje, które je organizują.

Metoda introspekcyjna opierała się na założeniu, że procesy psychiczne możemy badać tylko "od wewnątrz", rejestrując świadome doznania. Metoda ta jednak była powszechnie krytykowana z powodu subiektywizmu i nieuniknionych deformacji treści psychicznych przez sam fakt badania. Radykalnie odmienną metodologię zaproponował behawioryzm (John Watson) postulujący badanie człowieka jako "czarnej skrzynki", przez analizę powiązań między docierającymi bodźcami a reakcjami. Współczesna psychologia przyjęła w dużej części metodologiczne postulaty behawioryzmu. Do najważniejszych osiągnięć psychologii (i nauk pokrewnych) należą:

- * odkrycie warunkowania klasycznego (Iwan Pawłow) i instrumentalnego (E. Thorndike i Burrhus

Skinner);

* badania zapamiętywania i zapominania materiału werbalnego Hermana Ebbinghausa – wykreślenie krzywej zapominania;

* rozróżnienie pamięci krótkotrwałej i długotrwałej (William James, D. Hebb, D. Broadbent);

* badanie struktury pojęć (Eleanor Rosch);

* gramatyka generatywno-transformacyjna Noama Chomsky'ego;

* określenie etapów rozwoju umysłowego (Jean Piaget);

* określenie etapów rozwoju psychoseksualnego (Zygmunt Freud);

* koncepcja hierarchii potrzeb (Abraham Maslow);

* badania funkcjonowania małych grup i zmiany postaw (Kurt Lewin);

* opracowanie metod diagnozy klinicznej i psychoterapii (Zygmunt Freud, Carl Rogers, Aaron Beck).

Najważniejsze XIX-wieczne i XX-wieczne trendy i szkoły psychologiczne

* behawioryzm

* gestalt

* introspekcjonizm

* funkcjonalizm

* psychoanaliza

* psychologia humanistyczna

* psychologia systemowa